

Fonteinkerk, 27 november 2022

Lezingen: II Samuël 11 : 1-15 en 26-27, II Samuël 12 : 15-19 en 24-25, Mattheüs 1 : 18-20

Toen David zijn residentie verlegde van Hebron naar Jeruzalem, bezat hij al zeven vrouwen en een klein dozijn bijvrouwen. Als eenvoudig belastingbetaler denk je dan: “Zo’n vorst hoeft zich toch echt niet te vervelen...” Maar een nieuw speeltje kan er blijkbaar altijd nog wel bij. Want dat wàs zij, Bathseba: een leuk speeltje voor de koning. Rembrandt maakte ooit een schilderij bij het verhaal; daarop zie je Bathseba zitten, net uit bad gestapt, met in haar vingers een briefje van de koning, en om haar lippen een dromerige glimlach. We kijken er even naar. Misschien is haar gelaatsuitdrukking niet dromerig maar peinzend, alsof zij voorziet dat hier problemen van gaan komen. Ik zou zelf een boze of wanhopige uitdrukking logischer hebben gevonden, passender bij haar machteloze situatie.

Want dat wàs Bathseba: machteloos. “David liet haar bij zich komen en sliep met haar. (...) Daarna ging ze terug naar huis,” vertelt de bijbel. Bathseba wordt uit haar huis gehaald voor een avondje koninklijk vermaak, waarna zij weer uit het leven van David verdwijnen mag. Als zij niet zwanger was geworden, hadden zij elkaar wellicht nooit meer gezien. De koning had immers nog zoveel andere speeltjes... Niet voor niets vergelijkt de profeet Nathan zijn heer met een rijke man, die een overvloed aan geiten, schapen en runderen bezit, en die met alle geweld óók nog het lammetje van zijn arme buurman moet hebben. Dit is geen verhaal over liefde of verliefdheid, maar een verhaal over de willekeur van de macht.

Ze wordt dus zwanger, Bathseba. Het overspel dreigt uit te komen, en David probeert die schande te vermijden. Hij laat Bathseba’s echtgenoot, een hoge militair in het leger, uit de strijd naar huis roepen. Op alle mogelijke manieren probeert hij deze Uria over te halen om naar huis te gaan en bij zijn vrouw te slapen. Maar Uria, de goede ziel, is solidair met zijn vechtende makkers, en weigert alle plezier en ontspanning. Een man met een hoogstaande moraal; een moraal die wel heel schril afsteekt tegen de verloederde zeden van de koning. Deze buitenlander (Uria was een Hethiet) is een lichtend voorbeeld voor Israël. Maar hij moet het met de dood bekopen. Het licht wordt gedoofd. Dat was trouwens de betekenis van Uria’s naam: “God is mijn licht.”

Dan staat er: “De vrouw van Uria kreeg bericht dat haar man was gesneuveld, en ze treurde om haar echtgenoot.” Dat was haar identiteit: “De vrouw van Uria...” Met Uria wàs zij, en voelde zij zich verbonden. Ze hield van die man, want ze treurt om zijn dood. David heeft een huwelijk èn een man èn het leven van een vrouw kapotgemaakt. Bathseba moest het zich in volstreekte machteloosheid allemaal maar laten welgevalen. En toen de rouwtijd voorbij was, “nam” David haar bij zich aan het hof. Er komt géén wederzijdse liefde of respect aan te pas. David “neemt” wat hij hebben wil, of het nu om vrouwen of om mensenlevens gaat.

Toch zit er een warm hart in dat tirannieke lijf van David. Als de hofprofeet Nathan hem zijn misdaad voor de voeten werpt, door het vertellen van een hartverscheurende gelijkenis, komt David tot inkeer. “Ik heb gezondigd tegen de Heer,” zegt hij. Het is in onze ogen vreemd dat hij zijn schuld alleen tegenover God belijdt. Hij gaat geen vergiffenis vragen aan Bathseba. Dat is onbegrijpelijk. Maar hoe dan ook: hij begrijpt dat hij fout geweest is, en hij benoemt dat. David toont aan wat een mens werkelijk groot maakt: de verantwoordelijkheid op je durven nemen voor al die dingen waarmee je anderen bezeerd en beschadigd hebt. Het kind moet sterven. Het verhaal hanteert daarbij een wat griezelige theologie, alsof de misdaad van David de óorzaak is van dit sterven. Deze theologie zal later in de bijbel weer-sproken worden, bijvoorbeeld in Ezechiël 18: “Iemand die zondigt zal sterven, maar een zoon

hoeft niet te boeten voor de schuld van zijn vader, en een vader hoeft niet te boeten voor de schuld van zijn zoon..." Liever leg ik het verhaal van Davids zoontje symbolisch uit: wat in machtsmisbruik en liefdeloosheid is verwekt, heeft geen toekomst, is niet levensvatbaar. Het bedrog van David laat de toekomst doodlopen.

En toch komt er iets goeds uit voort, alsof God uit het donker iets van licht weet te scheppen: "David troostte zijn vrouw Bathseba." Eindelijk, in de laatste regels van het verhaal, horen we een zin waaruit liefde spreekt. David leeft zich in in de grondeloze wanhoop van zijn vrouw, die behalve haar geliefde man nu ook haar kind kwijt is. Hij doet iets voor haar, hij is er voor haar: "David troostte zijn vrouw..." Als er al ooit liefde is gegroeid tussen deze twee (maar dat mogen we betwijfelen!), dan is die liefde hier begonnen. En het kind dat daaruit geboren wordt, mag "Salomo" heten: overvloed aan vrede.

Hoe overleeft een mens zoveel verdriet? Het is mogelijk dat Bathseba troost vond in de groeiende liefde van David, en dat zij misschien zelfs echt van hem is gaan houden. Eerder denk ik dat Davids misbruik altijd tussen hen in is blijven staan. Het geheim van Bathseba's draagkracht zat in iets anders. Haar naam betekent: "Dochter van de eed". En dan vraag je je onwillekeurig af: "Welke eed?" Wel, in het eerste hoofdstuk van het Koningenboek is sprake van een eed die David tegenover haar gezworen zou hebben: "Jouw zoon Salomo zal na mij koning zijn, en hij zal op mijn troon zitten." Het zou kunnen dat Bathseba eerst een andere naam droeg (in het Kroniekenboek heet zij Batsua!), en dat zij zichzelf pas ná Davids eed aangaande Salomo "Bathseba" is gaan noemen. Dat zou betekenen dat zij leefde voor die eed, leefde voor de toekomst van haar zoon Salomo. Haar jongen zou op de troon komen: dat was haar levensdoel. Dat gaf haar de kracht om met haar gebroken hart toch verder te leven. Als predikant heb ik vele tientallen mensen ontmoet die leven met een steen op de maag (of op het hart). Hun leven was zwaar geworden, door een bron van zorg, een gemis of een groot verdriet. In feite heeft elk mens iets te tillen (ieder huisje heeft zijn kruisje!), maar het gewicht is niet erg eerlijk verdeeld. Soms worden mensen tot het uiterste beproefd, tot ver over hun grenzen heen. Niet iedereen kan dat aan; er zijn mensen die bezwijken onder hun last. Anderen houden vol, niet zelden tot hun eigen verbazing. De een redt het door te blijven vertrouwen op een goede afloop. De ander houdt het vol door te geloven in de (zichtbare of verborgen) nabijheid van God. Een derde voelt zich gedragen door de steun en de gebeden van mensen om haar heen. Maar in alle gevallen is er sprake van een doel. Je moet iets hebben om voor te leven: een opdracht, een overtuiging, een ideaal. Wie geen doel meer heeft, verliest alle grond onder de voeten.

Bathseba, de dochter van de eed, beschikte over een ongelofelijke draagkracht. Dat talent heeft zij doorgegeven aan haar zoon Salomo, en via hem aan haar verre nazaat Jezus van Nazareth. Beide jongens worden in de stamboom van Mattheüs 1 genoemd als kinderen uit een min of meer onwettige verhouding. "David verwekte Salomo bij de vrouw van Uria," vertelt Mattheüs, alsof Bathseba nooit werkelijk de vrouw van David is geweest. En Jozef wordt niet de vader van Jezus genoemd, maar de man van Maria, "...uit wie Jezus geboren is..." Een zweem van onwettigheid... Maar dat is in het Koninkrijk van God eerder een aanbeveling dan een disqualificatie. Van beide jongens wordt verteld dat zij geliefd waren in de ogen van God. Niet hun afkomst doet ertoe, maar het doel van hun leven: het brengen van vrede onder de mensen.

Wie bezig is met het uitzoeken van een stamboom, weet hoe riskant dat is; je hoopt eerbiedwaardige en boeiende mensen tegen te komen, maar voor hetzelfde geld stuit je op gevaarlijke gekken, dieven en moordenaars. Ook in de stamboom van Jezus kom je ze tegen: de door

incest en verkrachting verwekte kinderen, en de mensen met een vlek of rimpel: Rachab de hoer, David de moordenaar, Manasse de afgodendienaar. Maar in deze door schade en schande besmeurde stamboom werkt God verder aan zijn plan: de verlossing van zijn volk, de opstanding van de mensheid. Ondanks alle duisternis (en soms ook wel met behulp van de donkere dingen) zal het licht geboren worden. Dat is de boodschap van Advent: het licht komt naar ons toe, het licht is onze toekomst.

Zo'n stamboom is als het leven zelf: een onontwarbaar kluwen van goede en kwade draden en lijnen, een mengeling van schoonheid, wreedheid, goedheid en krankzinnigheid, altijd weer voortgedreven door het zoeken naar liefde en geluk. En we proberen te zien en te geloven dat (zoals Paulus het zegt) "God alle dingen doet meewerken ten goede, voor hen die God liefhebben..." Want alleen dan is er toekomst. Die hoop willen we niet loslaten.

Eens spoelde een man op een onbewoond eiland aan. Hij bad vurig tot God, elke dag weer, of Hij hem wilde komen redden. En hij speurde elk uur van de dag de horizon af, of er soms hulp kwam opdagen, maar die bleef uit. Tenslotte bouwde hij een hutje van wat wrakhout, om zichzelf en zijn schamele bezittingen te beschermen tegen regen en kou.

Toen hij op een dag terugkeerde van een strooptocht naar eten, stond zijn huisje in de fik. Zwarte rookwolken kolkten omhoog naar de hemel. Nu was hij alles kwijt. En razend van woede en verdriet schreeuwde hij naar de hemel: "God, hoe kunt U mij dit aandoen?" De volgende morgen werd hij wakker door het geluid van een schip. Hij was gered! En de man, aan het eind van zijn krachten, vroeg: "Hoe hebben jullie mij in vredesnaam gevonden?" "Wij zagen uw rooksignaal," was het antwoord.

De verlossing komt langs onverwachte wegen!